

atharvashira upanishad

——
अथर्वशिरोपनिषत् शिवाथर्वशीर्षं च

——
Document Information

Text title : Atharvashira Upanishad

File name : atharvashira.itx

Category : atharvashIrSha, upanishhat, shiva

Location : doc_upanishhat

Author : Vedic Tradition

Transliterated by : Sunder Hattangadi

Proofread by : Sunder Hattangadi

Description-comments : 22/108; Atharva Veda, Shaiva Upanishad

Latest update : July 13, 1999, April 13, 2019

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

April 1, 2025

sanskritdocuments.org

अथर्वशिरोपनिषत् शिवाथर्वशीर्षं च

अथर्ववेदीय शैव उपनिषत् ॥

अथर्वशिरसामर्थमनर्थप्रोचवायकम् ।
सर्वाधारमनाधारं स्वमात्रत्रैपदाक्षरम् ॥

ॐ भद्रं कर्णेभिः शृणुयाम देवा
भद्रं पश्येमाक्षभिर्यजत्राः ।
स्थिरैर्दृष्टुस्तुष्टुवांसस्तनूभिः-
र्व्यशेम देवहितं यदायुः ॥

स्वस्ति न ऽन्द्रो वृद्धश्रवाः
स्वस्ति नः पूषा विश्ववेदाः ।
स्वस्ति नस्तार्क्ष्यो अरिष्टनेभिः
स्वस्ति नो बृहस्पतिर्दधातु ॥

ॐ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥

ॐ देवा उ वै स्वर्गं लोकमायंस्ते रुद्रमपृच्छन्तो
भवानिति । सोऽब्रवीदुभेकः प्रथममासं वर्तामि च
भविश्यामि च नान्यः कश्चिन्मतो व्यतिरिक्तं एति ।
सोऽन्तरादन्तरं प्राविशत् दिशश्चान्तरं प्राविशत्
सोऽहं नित्यानित्योऽहं व्यक्ताव्यक्तो ब्रह्माब्रह्माहं प्राग्यः
प्रत्यग्योऽहं दक्षिणाग्य उदग्योऽहं
अधश्चोर्ध्वं याहं दिशश्च प्रतिदिशश्चाहं
पुमानपुमान् स्त्रियश्चाहं गायत्र्यहं सावित्र्यहं
त्रिष्टुब्जगत्यनुष्टुप् याहं छन्दोऽहं गार्हपत्यो
दक्षिणाग्निराहवनीयोऽहं सत्योऽहं गौरहं
गौर्यहमृगहं यजुरहं सामाहमथर्वाङ्गिरसोऽहं
ज्येष्ठोऽहं श्रेष्ठोऽहं वरिष्ठोऽहमापोऽहं तेजोऽहं

गुड्योऽंअरण्योऽडमक्षरमडं क्षरमडं पुष्करमडं
 पवित्रमडमुग्रं च मध्यं च बलिश्च
 पुरस्ताज्ज्योतिस्त्यडमेव सर्वेभ्यो मामेव स सर्वः समां यो
 मां वेद स सर्वान्देवान्देवैः सर्वांश्च वेदान्साङ्गानपि
 ब्रह्म ब्राह्मणैश्च गां गोभिर्ब्राह्मणान्ब्राह्मणेन
 उविर्दविषा आयुरायुषा सत्येन सत्यं धर्मोऽण धर्मं
 तर्पयामि स्वेन तेजसा ।
 ततो उ वै ते देवा रुद्रमपृच्छन् ते देवा रुद्रमपश्यन् ।
 ते देवा रुद्रमध्यायन् ततो देवा उर्ध्वबाहवो रुद्रं स्तुवन्ति ॥ १ ॥
 ॐ यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च ब्रह्मा तस्मै वै नमोनमः ॥ १ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान् यश्च विष्णुस्तस्मै वै नमोनमः ॥ २ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च स्कन्दस्तस्मै वै नमोनमः ॥ ३ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्चेन्द्रस्तस्मै वै नमोनमः ॥ ४ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्चाग्निस्तस्मै वै नमोनमः ॥ ५ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च वायुस्तस्मै वै नमोनमः ॥ ६ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च सूर्यस्तस्मै वै नमोनमः ॥ ७ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च सोमस्तस्मै वै नमोनमः ॥ ८ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्ये याष्टौ अडास्तस्मै वै नमोनमः ॥ ९ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्ये याष्टौ प्रतिअडास्तस्मै वै नमोनमः ॥ १० ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च भूस्तस्मै वै नमोनमः ॥ ११ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च भुवस्तस्मै वै नमोनमः ॥ १२ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च स्वस्तस्मै वै नमोनमः ॥ १३ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च महस्तस्मै वै नमोनमः ॥ १४ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्या य पृथिवी तस्मै वै नमोनमः ॥ १५ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्चान्तरिक्षं तस्मै वै नमोनमः ॥ १६ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्या य द्यौस्तस्मै वै नमोनमः ॥ १७ ॥

यो वै रुद्रः स भगवान्याश्चापस्तस्मै वै नमोनमः ॥ १८ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च तेजस्तस्मै वै नमोनमः ॥ १९ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च कालस्तस्मै वै नमोनमः ॥ २० ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च यमस्तस्मै वै नमोनमः ॥ २१ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च मृत्युस्तस्मै वै नमोनमः ॥ २२ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्चामृतं तस्मै वै नमोनमः ॥ २३ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्चाकाशं तस्मै वै नमोनमः ॥ २४ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च विश्वं तस्मै वै नमोनमः ॥ २५ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्याश्च स्थूलं तस्मै वै नमोनमः ॥ २६ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च सूक्ष्मं तस्मै वै नमोनमः ॥ २७ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च शुक्लं तस्मै नमोनमः ॥ २८ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च कृष्णं तस्मै वै नमोनमः ॥ २९ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च कृत्स्नं तस्मै वै नमोनमः ॥ ३० ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च सत्यं तस्मै वै नमोनमः ॥ ३१ ॥
 यो वै रुद्रः स भगवान्यश्च सर्वं तस्मै वै नमोनमः ॥ ३२ ॥ ॥ २ ॥
 भूस्ते आदिर्मध्यं भुवः स्वस्ते शीर्षं विश्वरूपोऽसि ब्रह्मैकस्त्वं द्विधा
 त्रिधा वृद्धिस्तं शान्तिस्त्वं पुष्टिस्त्वं हुतमहुतं दत्तमदत्तं
 सर्वमसर्वं विश्वमविश्वं कृतमकृतं परमपरं परायाणं य त्वम् ।
 अपाम सोमममृता अबूमागन्म ज्योतिरविदाम देवान् ।
 किं नूनमस्मान्कृण्वणवदरातिः किमु धूर्तिरमृतं मार्त्यस्य ।
 सोमसूर्यपुरस्तात् सूक्ष्मः पुरुषः ।
 सर्वं जगद्धितं वा अेतदक्षरं प्राजापत्यं सूक्ष्मं
 सौम्यं पुरुषं ग्राह्यमग्राह्येण भावं भावेन सौम्यं
 सौम्येन सूक्ष्मं सूक्ष्मेण वायव्यं वायव्येन असति स्वेन
 तेजसा तस्माद्गुपसंभ्रं मलाग्रासाय वै नमो नमः ।
 वृद्धिस्था देवताः सर्वा वृद्धि प्राणाः प्रतिष्ठिताः ।
 वृद्धि त्वमसि यो नित्यं तिस्रो मात्राः परस्तु सः । तस्थोत्तरतः शिरो

दक्षिणतः पादौ य उत्तरतः स ओङ्कारः य ओङ्कारः स प्राणवः
यः प्राणवः स सर्वव्यापी यः सर्वव्यापी सोऽनन्तः
योऽनन्तस्तत्तारं यत्तारं तत्सूक्ष्मं तच्छुक्लं
यच्छुक्लं तद्वैद्युतं यद्वैद्युतं तत्परं ब्रह्म यत्परं
ब्रह्म स ओकः य ओकः स रुद्रः य रुद्रः यो रुद्रः स ईशानः य
ईशानः स भगवान् मधेश्वरः ॥ ३ ॥

अथ कस्माद्दुष्यते ओङ्कारो यस्माद्दुष्यार्यमाणा एव
प्राणानूर्ध्वमुत्क्रामयति तस्माद्दुष्यते ओङ्कारः ।
अथ कस्माद्दुष्यते प्राणवः यस्माद्दुष्यार्यमाणा एव
ऋच्यङुःसामाथर्वाङ्गिरसं ब्रह्म ब्राह्मणोभ्यः प्राणामयति
नामयति च तस्माद्दुष्यते प्राणवः ।
अथ कस्माद्दुष्यते सर्वव्यापी यस्माद्दुष्यार्यमाणा एव
सर्वालोकान्व्याप्नोति स्नेहो यथा पल्लपिण्डमिव
शान्तरूपमोतप्रोतमनुप्राप्तो व्यतिषक्तश्च तस्माद्दुष्यते सर्वव्यापी ।
अथ कस्माद्दुष्यतेऽनन्तो यस्माद्दुष्यार्यमाणा एव
तिर्यगूर्ध्वमधस्ताख्यास्यान्तो नोपलभ्यते तस्माद्दुष्यतेऽनन्तः ।
अथ कस्माद्दुष्यते तारं यस्माद्दुष्यारमाणा एव
गर्भजन्मव्याधिजरामरणसंसारमहाभयात्तारयति त्रायते
य तस्माद्दुष्यते तारम् ।
अथ कस्माद्दुष्यते शुक्लं यस्माद्दुष्यार्यमाणा एव क्लन्दते
क्लामयति च तस्माद्दुष्यते शुक्लम् ।
अथ कस्माद्दुष्यते सूक्ष्मं यस्माद्दुष्यार्यमाणा एव सूक्ष्मो भूत्वा
शरीराण्यधितिष्ठति सर्वाणि याङ्गान्यभिमृशति तस्माद्दुष्यते सूक्ष्मम् ।
अथ कस्माद्दुष्यते वैद्युतं यस्माद्दुष्यार्यमाणा एव व्यक्ते
मडति तमसि धोतयति तस्माद्दुष्यते वैद्युतम् ।
अथ कस्माद्दुष्यते परं ब्रह्म यस्मात्परमपरं परायणं च
भृङ्गुत्वा भृङ्गयति तस्माद्दुष्यते परं ब्रह्म ।
अथ कस्माद्दुष्यते ओकः यः सर्वान्प्राणांसंभक्ष्य
संभक्षणेनाजः संसृजति विसृजति तीर्थमेके प्रजन्ति
तीर्थमेके दक्षिणाः प्रत्यञ्च उदञ्चः
प्राञ्चोऽभिप्रजन्त्येके तेषां सर्वेषामिड सद्गतिः ।

साङ्गं स ऐको भूतश्चरति प्रजानां तस्माद्दुष्यते ऐकः ।
 अथ कस्माद्दुष्यते रुद्रः यस्माद्दृषिभिर्नाचैर्भक्तैर्द्रुतमस्य
 रुपमुपलभ्यते तस्माद्दुष्यते रुद्रः ।
 अथ कस्माद्दुष्यते एशानः यः सर्वान्देवानीशते
 एशानीभिर्जननीभिश्च परमशक्तिभिः ।
 अभित्वा शूर एषो नुमो दृग्धा एव धेनवः । एशानमस्य जगतः
 स्वर्दृशमीशानमिन्द्र तस्थिष एति तस्माद्दुष्यते एशानः ।
 अथ कस्माद्दुष्यते भगवान्भलेश्वरः यस्माद्भक्ता ज्ञानेन
 भजन्त्यनुगृह्णाति य वाचं संसृजति विसृजति य
 सर्वान्भावान्परित्यज्यात्मज्ञानेन योगेश्वैर्येषा मडति मडीयते
 तस्माद्दुष्यते भगवान्भलेश्वरः । तदेतद्रुद्रश्चितम् ॥ ४ ॥

ऐको ङ देवः प्रदिशो नु सर्वाः पूर्वो ङ जातः स ङ गर्भे अन्तः ।
 स अवे जातः जनिष्यमाणः प्रत्यङ्जनास्तिष्ठति सर्वतोमुष्णः ।
 ऐको रुद्रो न द्वितीयाय तस्मै य एभांत्वोकाणीशत एशनीभिः ।
 प्रत्यङ्जनास्तिष्ठति संयुकोयान्तकाले संसृजय विश्वा
 भुवनानि गोसा ।
 यो योनिं योनिमधितिष्ठतित्येको येनेदं सर्वं विचरति सर्वम् ।
 तमीशानं पुरुषं देवमीज्यं निराय्येमां शान्तिमत्यन्तमेति ।
 क्षमां छित्वा डेतुजालास्य मूलं बुद्ध्या सञ्चितं स्थापयित्वा तु रुद्रे ।
 रुद्रमेकत्वमाहुः शाश्वतं वै पुराणमिषमूर्जेण
 पशवोऽनुनामयन्तं मृत्युपाशान् ।
 तदेतेनात्मन्नेतेनार्धयतुर्थेन मात्रेण शान्तिं संसृजन्ति
 पशुपाशविमोक्षणम् ।
 या सा प्रथमा मात्रा ब्रह्मदेवत्या रक्ता वर्णेन यस्तां
 ध्यायते नित्यं स गच्छेत्ब्रह्मपदम् ।
 या सा द्वितीया मात्रा विष्णुदेवत्या कृष्णा वर्णेन
 यस्तां ध्यायते नित्यं स गच्छेद्द्वैषणवं पदम् । या सा
 तृतीया मात्रा एशानदेवत्या कपिला वर्णेन यस्तां
 ध्यायते नित्यं स गच्छेद्दैशानं पदम् ।
 या सार्धयतुर्था मात्रा सर्वदेवत्याऽव्यक्तीभूता षं
 विचरति शुद्धा स्फुटिकसन्निभा वर्णेन यस्तां ध्यायते

नित्यं स गच्छेत्पदमनामयम् ।

तदेतदुपासीत मुनयो वाग्वदन्ति न तस्य ब्रह्मणमयं पन्था

विहित उत्तरेण येन देवा यान्ति येन पितरो येन ऋषयः

परमपरं परायणं वेति ।

वालाग्रमात्रं लृद्यस्य मध्ये विश्वं देवं जातवृषं वरेण्यम् ।

तमात्मस्थं येनु पश्यन्ति धीरास्तेषां शान्तिर्भवति नेतरेषाम् ।

यस्मिन्ऋधं यां य तृषणां क्षमां याक्षमां हित्वा

उेतुजालस्य मूलम् ।

बुद्ध्या संचितं स्थापयित्वा तु रुद्रे रुद्रमेकत्वमाहुः ।

रुद्रो हि शाश्वतेन वै पुराणेनेषमूर्जेण तपसा नियन्ता ।

अग्निरिति भस्म वायुरिति भस्म जलमिति भस्म स्थलमिति भस्म

व्योमेति भस्म सर्वल वा षट् भस्म मन ऐतानि

यक्ष्ण्षि यस्माद्भ्रतमिदं पाशुपतं यद्भस्म नाङ्गानि

संस्पृशेत्तस्माद्ब्रह्म तदेतत्पाशुपतं पशुपाश विभोक्षाणाय ॥ ५ ॥

योऽग्नौ रुद्रो योऽप्स्वन्तर्यं ओषधीर्वीरुध आविवेश । य षमा

विश्वा भुवनानि यक्लृपे तस्मै रुद्राय नमोऽस्त्वग्नये ।

यो रुद्रोऽग्नौ यो रुद्रोऽप्स्वन्तर्यो ओषधीर्वीरुध आविवेश ।

यो रुद्र षमा विश्वा भुवनानि यक्लृपे तस्मै रुद्राय नमोनमः ।

यो रुद्रोऽप्सु यो रुद्र ओषधीषु यो रुद्रो वनस्पतिषु । येन

रुद्रेण जगद्धूर्ध्वधारितं पृथिवी द्विधा त्रिधा घर्ता

धारिता नागा येऽन्तरिक्षे तस्मै रुद्राय वै नमोनमः ।

मूर्धानमस्य संसेव्याप्यथर्वा लृद्यं य यत् ।

मस्तिष्ठाद्धूर्ध्वं प्रेरयत्यवमानोऽपिशीर्षतः ।

तद्वा अथर्वणः शिरो देवकोशः समुज्जितः ।

तत्प्राणोऽभिरक्षति शिरोऽन्तमथो मनः ।

न य द्विवो देवजनेन गुप्ता न यान्तरिक्षाणि न य भूम षमाः ।

यस्मिन्निदं सर्वमोतप्रोतं तस्मादन्यत्र परं किञ्चनास्ति ।

न तस्मात्पूर्वं न परं तदस्ति न भूतं नोत भव्यं यदासीत् ।

सडस्रपाट्टकमूर्ध्ना व्यासं स अवेदमावरीवर्ति भूतम् ।

अक्षरात्संजायते कालः कालाद्व्यापक उच्यते ।

व्यापको हि भगवान् रुद्रो भोगायमनो यदा शेते रुद्रस्तदा संडार्यते प्रजाः ।

उच्छ्वासिते तमो भवति तमस आपोऽप्स्वङ्गुल्या मथिते
मथितं शिशिरे शिशिरं मथ्यमानं क्रेनं भवति क्रेनादएडं
भवत्याएडादृभ्रज्मा भवति भ्रज्मणो वायुः वायोरोङ्कारः
ॐकारात्सावित्री सावित्र्या गायत्री गायत्र्या लोका भवन्ति ।
अर्ययन्ति तपः सत्यं मधु क्षरन्ति यद्भुवम् ।
येतद्धि परमं तपः ।

आपोऽज्योती रसोऽमृतं भ्रज्म बूर्भुवः स्वरो नम एति ॥ ६ ॥

य एदमथर्वशिरो भ्राज्मणोऽधीते अश्रोत्रियः श्रोत्रियो भवति
अनुपनीत उपनीतो भवति सोऽग्निपूतो भवति स वायुपूतो
भवति स सूर्यपूतो भवति स सर्वेर्वैर्ज्ञातो भवति स
सर्वेर्वैरनुध्यातो भवति स सर्वेषु तीर्थेषु स्नातो
भवति तेन सर्वैः ऋतुभिरिष्टं भवति गायत्र्याः
षष्टिसहस्राणि जमानि भवन्ति एतिहासपुराणानां
रुद्राणां शतसहस्राणि जमानि भवन्ति ।
प्राणवानामयुतं जमं भवति । स यक्षुषः पङ्क्तिं पुनाति ।
आ सप्तमात्पुरुषयुगान्पुनातीत्याह भगवानथर्वशिरः
सङ्गज्जभ्वैव शुचिः स पूतः कर्मण्यो भवति ।
द्वितीयं जम्वा गणाधिपत्यमवाप्नोति ।
तृतीयं जभ्वैवमेवानुप्रविशत्यो सत्यमो सत्यमो सत्यम् ॥ ७ ॥
ॐ भद्रं कर्णेभिरिति शान्तिः ॥

॥ इत्यथर्वशिरोपनिषत्समाप्ता ॥

Encoded by Sunder Hattangadi

atharvashira upanishad

pdf was typeset on April 1, 2025

Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

